

verslag

Startbijeenkomst Deskundigenteam Cultuurlandschap 25 juni 2015

Al meer dan 25 jaar bestaat het Kennisnetwerk OBN (Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit): een netwerk, waarin beheerders, wetenschappers en beleidsmakers praktisch uitvoerbare kennis ontwikkelen en verspreiden ten behoeve van het natuurbeheer. Het kennisnetwerk bestaat uit zeven op verschillende landschappen gerichte deskundigenteams. Tot nu toe was er echter maar weinig aandacht voor het cultuurlandschap en de daarin aanwezige natuur. Daar is op 25 juni 2015 verandering in gekomen door de oprichting van een Deskundigenteam Cultuurlandschap.

Op die datum kwamen 43 beheerders, beleidsmakers en wetenschappers naar de Eemlandhoeve in Bunschoten-Spakenburg om samen de start van het nieuwe deskundigenteam te markeren en de belangrijkste kennisvragen rond agrarisch natuur- en landschapsbeheer te inventariseren. Na een korte inleiding door de bestuursleden van het team gingen de deelnemers uiteen om in vijf groepen te werken aan kennisvragen rond de vier leefgebieden en rond kennisdoorstroming. Het uitstekende weer droeg bij aan de ontspannen sfeer en een mooie oogst aan kennisvragen.

Achtste deskundigenteam van kennisnetwerk OBN

Dagvoorzitter Theo Verstrael (directeur Sovon Vogelonderzoek Nederland en vice-voorzitter Deskundigenteam Droog zandland-schap) heette iedereen welkom en schetste in het kort de geschiedenis van 25 jaar OBN: ontstaan vanuit problemen als vermeting en verzuring van de natuur, is er praktijkgerichte kennis ontwikkeld en verspreid om beheer van natuurgebieden zo effectief mogelijk uit te voeren. De focus ligt op ecologische kennis en het netwerk is vanaf nu opgebouwd uit acht deskundigenteams rond landschappen als heuvellandschap en beekdallandschap. Bij het nieuwe deskundigenteam Cultuurlandschap zal het accent de eerste jaren liggen op agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Contouren deskundigenteam Cultuurlandschap

De voorzitter van het deskundigenteam Douwe Hoogland (o.a. oprichter van de agrarische natuurvereniging de Noordlike Fryske Walden) geeft aan wat de focus is van het nieuwe deskundigenteam: het gaat om effectief agrarisch natuur- en landschapsbeheer van cultuurgronden: de vier leefgebieden en cultuurlandschappen. Ecologische vraagstukken vanuit de praktijksituatie staan centraal, maar ook zal gekeken worden naar ecosystemendiensten. De bedoeling van deze middag is om de kennisvragen uit het agrarisch natuur- en landschapsbeheer te inventariseren, ook met het oog op de invoering van het nieuwe subsidiestelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in 2016.

De samenstelling van het deskundigenteam is nog niet bekend. Dat hangt mede af van het soort kennisvragen en van de belangstelling vanuit potentiële leden. De bedoeling is dat er een breed speelveld in het team vertegenwoordigd gaat worden. Denk aan variatie in soortgroepen, landschappen,

landbouwsectoren en bedrijfsvoering. Gebruikelijke samenstelling is naast het bestuur drie maal zes leden uit beheer, wetenschap en beleid, maar hier is het idee om het team wat kleiner te houden met daaromheen een grotere flexibele schil voor specifieke kennis. Iedereen is uitgenodigd zijn of haar belangstelling voor het team kenbaar te maken. Deze zomer wordt de samenstelling van het team bepaald en wordt de concept-onderzoeksagenda uitgewerkt aan de hand van de vragen die mede vandaag worden geïnventariseerd. In september wordt de onderzoeksagenda besproken met de leden van het deskundigenteam, de financiers (ministerie van EZ en BII12) en komt de onderzoeksprogrammering in de Adviescommissie van OBN. In oktober wordt het jaarplan 2016 van de gezamenlijke deskundigenteams voorgelegd aan Bij12/EZ, zodat in januari 2016 de uitvoering van het werkprogramma kan starten.

Stand van zaken kennis agrarisch natuurbeheer

Vicevoorzitter Dick Melman (Alterra) vertelt in sneltreinvaart de stand van zaken rond agrarisch natuurbeheer en de kennis die daarvoor nodig is. Feitelijk gaat de geschiedenis terug naar de Relatienota uit 1975, toen er voor het eerst aandacht was voor de kwaliteit van het landelijk gebied. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat het agrarisch natuurbeheer onvoldoende effectief is. Het levert minder op dan we verwachtten. Oorzaken hiervan zijn: onvoldoende ecologische kennis, te weinig samenhang met de omgeving en onvoldoende inpasbaar in een gezonde bedrijfsvoering.

Basis voor dit nieuwe team is om de kennis te vergroten over de ecologische randvoorwaarden en over welke maatregelen de beste kansen bieden.

Waar in de eerste jaren agrarisch natuurbeheer vooral een overheidsverantwoordelijkheid was, zijn in het nieuwe stelsel de collectieven van particuliere boeren veel meer aan zet. Doel van het nieuwe stelsel is om 67 soorten te beschermen in de vier bekende leefgebieden: open grasland, open akker, natte dooradering en droge dooradering. De onderdelen van het nieuwe stelsel hebben verschillende kennisbehoeften:

- Collectieven zoeken kennis die aansluit bij de bedrijfsvoering (welke maatregelen, plaatselijke omstandigheden, lerend beheer).
- Provincies hebben behoefte aan kennis die helpt bij de uitvoering van beleid (begrenzing van gebieden, beoordeling aanvragen, monitoring natuurwaarden).

- Het Rijk wil weten of de internationale natuurdoelen worden gerealiseerd en of de uitvoering conform de Europese regels gaat.

Melman komt uit op drie typen onderzoek:

- Analytisch onderzoek: hoe zit het in elkaar?
- Ontwerpend onderzoek: waar welke maatregelen?
- Toetsend onderzoek: gaat het zoals gedacht?

Dick merkt op dat de beschikbare kennis per leefgebied nog uiteenloopt: van open grasland weten we het meest en van de beide dooraderingen het minst. Toch zou volgens hem met de beschikbare kennis de uitvoering van agrarisch natuurbeheer al een stuk beter kunnen, zeker rond weidevogels. Kennelijk zijn er nog wat hobbels te nemen tussen het beschikbaar hebben van de kennis en het effectief toepassen ervan. In het slot van zijn betoog geeft Melman vast wat afwegingen mee voor het deskundigenteam: waar liggen de grootste prioriteiten, waar liggen de grootste kansen, die we kunnen pakken, hou ons scherp vanuit de praktijk en hou de focus op ecologische vraagstukken!

Uitgangspunten en werkwijze deskundigenteam

Astrid Manhoudt (SCAN, *Veelzijdig boerenland*) is secretaris van het deskundigenteam. Zij zet in het kort de uitgangspunten van het team op een rijtje:

- Het gaat om praktijkgericht en innovatief onderzoek.
- Het is een netwerk van kennisleveranciers en kennisgebruikers: ontsluiting van kennis staat centraal.
- Ontwikkelen en toetsen van praktijkmaatregelen gebeurt op basis van de vraag uit de praktijk.

De werkwijze van het deskundigenteam bestaat uit het initiëren van onderzoek, het ontsluiten van beschikbare kennis en nieuwe onderzoeksresultaten en het organiseren van bijeenkomsten, workshops, symposia en veldwerkplaatsen.

Brainstorm kennisvragen

Na de inleidingen van de bestuursleden was het grootste deel van de middag bestemd om de deelnemers in werkgroepen te laten brainstormen over kennisvragen rond de leefgebieden en over het laten stromen van de kennis. In totaal waren er vijf werkgroepen:

- Open grasland
- Open akker
- Droge dooradering
- Natte dooradering
- Kennis in de aanbieding

Deelnemers aan de workshop noteerden eerst individueel hun kennisvragen op een formulier, waarna in enkele rondes de belangrijkste vragen op een flap werden genoteerd. Aan het eind van de workshop is met groene en rode stickers gestemd op de belangrijkste of juist onbelangrijkste kennisvragen. Alle individueel genoteerde kennisvragen zijn in een aparte bijlage bij dit verslag overgenomen.

Resultaten brainstorm

Na de brainstorms is in de plenaire zaal kort teruggekoppeld welke kennisvragen uit de groepen het hoogste hadden gescoord. In een bijlage bij dit verslag volgt een complete opsomming.

Open grasland

In de werkgroep over het leefgebied 'open grasland' leefden niet alleen vragen op ecologisch vlak, maar ook rond de motivatie van boeren en bedrijfseconomische vragen.

De belangrijkste ecologisch vraag was wat het effect is van provinciale/lokale beheermaatregelen op de populatietrends? Twee andere ecologische kennisvragen betroffen de relatie tussen de dimensionering van de ruimtelijke structuur en vitale netwerkpopulaties en welke omgevingsvariabelen van invloed zijn op de start van de eileg: waarom passen sommige vogels zich aan en andere niet?

Net als in sommige andere groepen is hier ook gesproken over de motivatie van boeren om aan de slag te gaan met agrarisch natuur- en landschapsbeheer: hoe kun je die beïnvloeden?

Die motivatie staat uiteraard in verband met de bedrijfseconomische aspecten van natuurbeheer: hoe ontwikkel je een natuurinclusief bedrijfsmodel? Van schadevergoeding naar concurrerende werking.

foto: Silvan Puijman

foto: Silvan Puijman

foto: Silvan Puijman

foto: Fabrice Ottburg

foto: Fabrice Ottburg

Open akker

Bij de brainstorm over het leefgebied 'open akker' werd een felle discussie gevoerd over de inzet van akkerranden versus meer volvelds beheer waarin een aangepast bouwplan wordt gevoerd.

Een vraag is dan bijvoorbeeld: welke gewassen zijn geschikt om in te foerageren of te broeden voor de veldleeuwerik of de patrijs? In het buitenland zijn al diverse onderzoeken uitgevoerd die hierover meer informatie kunnen leveren. Het is dan wel belangrijk dat er ook een verdienmodel beschikbaar komt, waarin ook de kosten van een aangepast bouwplan worden vergoed.

De locatie van de maatregel en de uitvoering op de juiste schaalgrootte, afhankelijk van de soort, zijn belangrijk. Daarom moeten gebieden geanalyseerd worden vanuit een vogelvluchtblik om meer te weten te komen over de locaties en de benodigde hectares beheer in een gebied.

Verder was er behoefte aan een analyse van de effecten van de samenhang van maatregelen op akkerlandschappen, ook in relatie tot de dooradering aan de randen.

Ten slotte wilde de groep weten wat de oorzaak is van de sterfte onder kuikens van Kievit en scholekster. Waar gaan ze heen na het verlaten van het nest op maïsveld?

Droge dooradering

In de deelsessie over 'droge dooradering' bleek de meest prangende kennisvraag te zijn hoe je het meest effectief kunt beheren in ruimte voor doelsoorten en soortcombinaties. Welk percentage oppervlakte moet je kiezen, welke landschapsconfiguratie (samenhang) en welke kwaliteit?

De maatregelen zijn gericht op het scheppen van de juiste randvoorwaarden voor de 67 doelsoorten. In hoeverre profiteert de biodiversiteit in zijn algemeenheid daar nu van? Welke andere soorten hebben voordeel van de maatregelen?

Wat is de invloed van combinaties van maatregelen? Welke combinatie werkt het beste om de doelsoorten maximaal te bedienen?

Natte dooradering

Ook in de workshop over 'natte dooradering' ging de belangrijkste kennisvraag over beheermaatregelen: van welke maatregelen is bewezen dat ze echt effectief zijn?

Een andere vraag betrof hoe je de kansrijke gebieden kunt vaststellen. Gebeurt dat op basis van tellingen? Wat zijn de echte hotspots?

Lastig is dat een deel van de resultaten van maatregelen zich afspelen onder water, dus weinig zichtbaar en beleefbaar. Hoe kun je dan boeren motiveren om mee te doen? Misschien doordat natuurrijke natte aders vogels aantrekken zoals zwarte stern en visdief? En is dit wel iets voor het deskundigenteam?

Kennis in de aanbidding

In deze workshop is gewerkt aan oplossingen voor problemen met betrekking tot het doorstromen van kennis.

Een eerste conclusie was dat beschikbare kennis vaak niet in een aantrekkelijke vorm beschikbaar is of zelfs niet-toegankelijk, waardoor de kennis onvoldoende wordt benut. Oplossingen zijn: vraaggericht werken vanuit de praktijk en concreet toepasbare resultaten.

Een tweede conclusie is dat het niet alleen moet gaan om ecologische vraagstukken, maar dat er een systeeminnovatie nodig is. Samenwerking is nodig met de hele kennisketen en partners in het kennisnetwerk. Het deskundigenteam moet de vragen breed uitzetten.

Een derde vraagstuk was dat ook de 'non-believers' meegenomen moeten worden zoals banken, accountants, loonwerkers. Laat zien dat agrarisch natuurbeheer ook economische waarde heeft. Denk aan creatieve werkvormen als 'living labs' en theater (Fryske Gea als voorbeeld).

Afsluiting en vervolg

Douwe Hoogland maakt de balans op van de oogst van deze middag: er is hard gewerkt in de vijf werkgroepen en de gepresenteerde resultaten zijn nog maar een klein deel van alle geïnventariseerde kennisvragen. De rest komt terug in een bijlage bij het verslag en iedereen is uitgenodigd om daar op te reageren.

Het OBN-kennisnetwerk is bedoeld voor ecologische vraagstukken, maar vanmiddag was duidelijk dat er ook veel vragen leven rond het verdienmodel van agrarisch natuurbeheer. Daar zullen we als deskundigenteam oog voor moeten hebben en kijken of we de economische vragen elders kunnen laten beantwoorden. Interessant idee was ook om de kennis te gebruiken richting banken en accountants en de rest van de samenleving. Laat zien dat agrarisch natuurbeheer ook leuk is voor de mensen.

Ten slotte sluit Theo Verstrael af: vanmiddag was een goede start, de brainstorm heeft veel opgeleverd en er is veel werk te doen!

Colofon

Dit is een verslag van de startbijeenkomst van het OBN Deskundigenteam 'Cultuurlandschap' op 25 juni 2015. Voor meer informatie over het deskundigenteam: Astrid Manhoudt, secretaris: Manhoudt@veelzijdigboerenland.nl; 06 411 32 539.

Organisatie startbijeenkomst: VBNE i.s.m. het Deskundigenteam

Verslaglegging: Harm Blanken, Bureau ZET, Nijmegen

Uitgave: Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE)

Princenhof Park 9 | 3972 NG Driebergen | 0343-745250 | info@vbne.nl
www.vbne.nl

Het Kennisnetwerk OBN wordt gecoördineerd door de VBNE en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken en BIJ12.

Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE)

Princenhof Park 9
3972 NG Driebergen
info@vbne.nl
www.vbne.nl

Voor meer informatie:
www.natuurkennis.nl

Deelnemers Startbijeenkomst OBN Deskundigenteam Cultuurlandschap dd. 25 juni 2015

Naam	Organisatie
Aad van Paassen	LBN
Alex Schotman	Alterra
Anet Bovendeert	Collectief Midden Overijssel
Astrid Manhoudt	secretaris Deskundigenteam Cultuurlandschap / SCAN
Bas Volkers	Ministerie van EZ
Ben Koks	Werkgroep Grauwe Kiekendief
Cees Witkamp	Vogelbescherming
Conny Clazing	RVO
David Kleijn	WUR
Dick Looman	VALA
Dick Melman	vice-voorzitter Deskundigenteam Cultuurlandschap / Alterra
Douwe Hoogland	voorzitter Deskundigenteam Cultuurlandschap
Ernst Oosterveld	Altenburg&Wymenga
Fabrice Ottburg	WUR
Foppe van der Meer	LBF fryslân
Frank Verhoeven	Boerenverstand/CONO
Frank Visbeen	Landschap Noord-Holland
Geert van der Veer	Vereniging Natuurboeren
Gerda van Eck	GreenLincs
Harm Blanken	Bureau ZET
Harm Kossen	NaLi
Henk Smit	ANOG
Jaap Dirkmaat	Deltacollectief
Jan Stronks	Staring advies
Jinze Noordijk	EIS
Jochem Sloothaak	Landschapsbeheer-Brabant
Joost van Kuijk	Provincie Gelderland
Jos Roemaat	Natuurlijk Platteland-Oost/SCAN
Klaas Sietse Spoelstra	Kening fan 'e Greide
Meeuwis Millenaar	ANV Altena Biesbosch
Meinte Engelmoer	Provincie Friesland
Norbert van de Griend	Stichting Duinboeren
Paul Terwan	zelfstandig adviseur
Ralph Buij	WUR
Rinus van 't Westeinde	ZLTO
Ronald Zollinger	RAVON
Teunis Jacob Slob	melkveehouder
Theo Verstrael	dagvoorzitter / Sovon
Ties Huigens	De Vlinderstichting
Wim Dijkman	CLM
Wim Stegeman	ANV Akkerwaard
Wim Wiersinga	VBNE
Wolf Teunissen	SOVON
Wout van Vulpen	ANV Noordelijke Friese Wouden
Yvonne Oostdam	ANV Rijn en Gouwe Wiericke